

РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ У ВИКЛАДАННІ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ ТА МІСТЕЦТВОЗНАВЧИХ КУРСІВ (ТОВАРИСТВА КРАСНИХ МІСТЕЦТВ НА ПІВДНІ УКРАЇНІ)

В контексті вивчення культури нашого краю вважаємо за необхідне звертатися до питань, пов'язаних з розвитком художнього життя не тільки в Миколаєві, але й в Одесі та Херсоні. Необхідність розширення територіальних меж краєзнавства спричинена особливостями процесу засвоєння земель Новоросії, специфікою формування Херсонської губернії, спільністю політичних та економічних проблем, що вирішувалися на півдні Російською державою.

Через вище зазначені фактори розвиток художньої культури трьох південних міст набував схожих рис. Найбільш яскраво ці риси виявились у діяльності Товариств красних мистецтв. Їх створення стало можливим вже у II половині XIX століття завдяки формуванню в заможному міському середовищі інтересу до мистецтва і придбанню дворянством та іншими заможними міськими прошарками творів живопису, скульптури, прикладного мистецтва.

Бажання підготовленої публіки сприяти розвитку мистецтва привело до заснування в 1865 році в найбільшому місті півдня – Одесі – першого на Україні Товариства красних мистецтв. Його метою було: "...розвинення смаку й поняття про живопис у всіх станах громадянства, а також заснування в Одесі громадської картинної галереї, при ній – школи для навчання живопису у всіх родах, а також для ремісників - малювання й креслення, пристосованих до техніки"[1].

Завдяки активній діяльності Товариства вже в перші місяці після його організації стало можливим відкриття рисувальної школи. В наступні роки Товариство займалося влаштуванням виставок, організацією художнього музею. Його членами-засновниками були місцеві художники, інтелігенція, аристократія, купці. Серед почесних членів був президент Імператорської Академії мистецтв Г.Г.Гагарін, академік М.П.Боткін, професор М.П.Кондаков, художники В.О.Беклемішев, А.І.Куїнджи. Президентом створеної організації став С.М.Воронцов.

Через десять років (1875) в Херсоні було засновано Товариство любителів красних мистецтв, яке проіснувало більше року. В сферу його діяльності увійшло влаштування концертів, любительських вистав і літературних вечорів. Художній відділ товариства в 1876 році організував виставку картин міських художників, творів західноєвропейського, російського мистецтва з приватних збірок. В число засновників херсонського Товариства ввійшли представники міського управління, громадськості, місцеві архітектори.

Таким чином, в Одесі і Херсоні на початку ХХ століття мала місце практика діяльності громадської організації, статут якої визначав сприяння розвитку мистецтва.

В Миколаєві функцію організатора культурного життя взяв на себе Артистичний гурток. Його завдання були значно скромнішими. Художнє життя тут було обмежене влаштуванням виставок з інших міст.

На початку ХХ століття одеське Товариство продовжує здійснювати визначені статутом завдання. Важливою стороною його діяльності було створення картинної галереї, що відкрилася в 1899 році.

Такий важливий захід став можливим завдяки Г.Г.Маразлі, який передав придбаний ним палац графині О.С.Потоцької для організації в ньому музею. Протягом сімнадцяти років Маразлі був міським головою, багато років - віцепрезидентом Товариства красних мистецтв. Його благодійництво охоплювало майже всі сторони життя міста. Але головною була його турбота про духовні потреби. Він зробив великий внесок на будівництво міської бібліотеки і музею одеського Товариства історії та старовини. В 1889 році в "Ведомостях Одесского городского общественного управления" були розміщені пропозиції Маразлі про необхідність створення художнього музею, який міг би "служити дійсним засобом розвинення смаку до всього вишуканого і прекрасного" [2].

Ще до офіційного акту дарування палац почав функціонувати як культурний центр, здебільшого, як місце проведення виставок. Тут експонувалось декілька виставок Товариства південноросійських художників, виставки-конкурси. Маразлі був також збирачем творів мистецтва. В його будинку на Пушкінській вулиці були багаточисельні предмети живопису, скульптури, прикладного мистецтва. Відомо, що у 1914 році він подарував місту Афінам, напевне через своє грецьке походження, багато картин.

Представники дворянства і купецького стану, які були членами Товариства красних мистецтв, регулярно вкладали кошти на потреби художньої освіти і музейного будівництва. Питання матеріальної підтримки художнього училища і музею було головним в діяльності Товариства, фонд якого щорічно поповнювався за рахунок внесків і пожертв.

Великим внеском одеського Товариства красних мистецтв було влаштування художніх виставок, зокрема, великої експозиції творів Товариства південноросійських художників, пересувних та персональних виставок. Товариство приймало участь в благодійних акціях. Так, чистий збір з виставки картин іноземних майстрів (1904) був відправлений Головнокомандуючому Манджурської армії на потреби польових шпиталів [3].

Таким чином, одеське Товариство красних мистецтв стало організатором важливих започаткувань в художньому житті. Це сприяло перетворенню міста в найзначніший художній центр півдня.

В 1908 році відбулося друге народження херсонського Товариства любителів красних мистецтв. В його статуті, як мета, проголошувалися "...вдосконалення його членів у всіх родах красних мистецтв, а також

розвиток художнього смаку у населення»[4]. З причин, достатньо зрозумілих, задачі Товариства були значно скромнішими, ніж в Одесі. В промисловому Херсоні не було заможних меценатів, які могли б сприяти створенню художньої школи, музею. Тому члени Товариства прагнули зробити свій внесок в піднесення художньої культури міста через організацію виставок.

Херсонське Товариство було, в основному, професійним об'єднанням художників, які прагнули до творчого спілкування. В його правління ввійшли художники Г.Литвинов, І.Фіглер, Д.Бунцельман, А.Конощенко (Грабенко). На чолі правління стала художниця прикладного мистецтва О.М.Горич. Регулярні збори проходили в творчих майстернях, де члени організації займалися живописом і рисунком.

Помітною фігурою херсонського Товариства був А.М.Конощенко (Грабенко) (1857-1932) - фольклорист-музикознавець, художник, громадський діяч. На початку століття Грабенко очолив українську громаду в Херсоні. Він записував пісні, брав участь в організації виставок. Навесні 1917 року увійшов у раду Товариства "Українська хата".

Результатом діяльності херсонського Товариства любителів красних мистецтв (припинило своє існування після 1916 року) стало відкриття в 1811 р. рисувальних класів, в яких навчалися декілька обдарованих юнаків та дівчат.

Заснування Товариства красних мистецтв в Миколаєві пов'язане з ідеєю створення художнього музею-пам'ятника В.Верещагіну. Ще в 1910 році був створений оргкомітет по влаштуванню музею, до якого увійшли місцеві художники, службовці міської думи, військові. Очолив комітет громадський діяч, меценат і художник М.А.Гедройц (1848-1933). Він став й засновником Товариства, яке затвердило в 1913 році статут, де наголошувалось: "... гідно вшанувати пам'ять художника Василя Васильовича Верещагіна шляхом розповсюдження серед місцевого населення художньої освіти і надання російським художникам матеріальної і моральної підтримки"[5]. Засновниками Товариства імені В.В.Верещагіна були видатні художники І.Репін, І.Гінцбург, В.Мате, Л.Дмитриєв-Кавказський, письменник І.Ясинський. До ради увійшли місцеві художники О.Валевахін, В.Мурзанов, Л.Інглезі, Є.Маковський. Довічним головою Товариства був обраний М.Гедройц. З його ім'ям безпосередньо пов'язана організація художніх музеїв в Херсоні, Катеринославі, підготовка проекту "Діловий двір" в Чугуєві Харківської губернії. Він брав участь в діяльності художньої секції при елісаветградському Товаристві розповсюдження грамотності і ремесел, надавав допомогу в створенні музею і художніх майстерень севастопольському гуртку "Среда". Але серед його шляхетних справ головною є створення художнього музею в Миколаєві.

Першочерговою турботою Товариства на чолі з Гедройцем став пошук будинку й коштів на влаштування музею. Велику допомогу в цій справі надав І.Репін, який клопотав перед морським міністерством про виділення будинку.

Товариство через Гедройца проводило активну роботу щодо комплектування музейної збірки. Внаслідок чого Академія художеств, Російський музей імператора Олександра III і Товариство ім.А.І.Куїнджи передали в Миколаїв багато творів Верещагіна та відомих вітчизняних майстрів. Вдова видагного художника передала в дар майбутньому музею його особисті речі та меблі з майстерні.

Члени Товариства клопотали також про організацію при музеї школи рисування, креслення та ліплення. Вона була відкрита за декілька місяців до відкриття музею. Урочисте відкриття музею відбулось у травні 1914 року. Через чотири роки, у зв'язку з кардинальними соціально-політичними змінами в країні, Товариство ім.В.В.Верещагіна, як і інші подібні організації, припинило свою діяльність.

Таким чином, створення і діяльність Товариств красних мистецтв відіграло вирішальну роль в формуванні художнього життя на півдні України. Основною причиною їх створення було прагнення підвищити духовний рівень народу. Результатом діяльності Товариств красних мистецтв стало існування художніх музеїв, художніх студій, школи, училища. Творча діяльність художників одержала моральну і матеріальну підтримку.

1. Учреждение общества изящных искусств в Одессе и его устав. – Одесса, 1865. – С.18
2. Шувалов Р.А. Благотворительная деятельность Г.Г.Маразли // Г.Г.Маразли - меценат и коллекционер. – Одесса, 1995. – С.59
3. Отчет о деятельности Одесского общества изящных искусств за 1904 год. – Одесса, 1905. – С.20
4. Северюхин Д.Я., Лейкинц О.Л. Золотой век художественных объединений в России и СССР (1820-1932). Справочник. – С-Пб., 1992. – С.323
5. Устав Общества изящных искусств имени В.В.Верещагина. – Б.м., [1913]. – С.1-2

Т.В.Березовская
(г. Николаев, Украина)

ПОСТМОДЕРНИСТСКИЕ ПОДХОДЫ В ИСПОЛЬЗОВАНИИ МУЗЕЙНЫХ ФОНДОВ С ЦЕЛЬЮ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ВУЗОВСКОГО УЧЕБНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА

Исторические музеи как часть исторического пространства не могут быть отнесены к историческим категориям в полной мере, т.к. являются категориями пограничными. Они интегрируют несколько направлений человеческих знаний: историю, культуру, искусство, социологию, полигологию, экономику и т.д. Все это позволяет расширить формы музейной работы, допускает возможность эксперимента, в частности, построения работы с вузовской молодежью на основе постмодернистских студий.

Прежде всего следует определиться с понятием постмодерна в исторической науке. Постмодернизм – это течение в историографии, которое